

ВІДГУК

офіційного опонента – доктора педагогічних наук, професорки кафедри інноваційних та інформаційних технологій в освіті Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

Шевченко Людмила Станіславівни

на дисертацію *Богомаз Оксани Юріївни «Педагогічні умови формування медіаграмотності майбутніх учителів суспільствознавчих предметів у процесі професійної підготовки»* подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 – Освіта/педагогіка

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із відповідними планами галузей науки

Упродовж останніх років відбуваються ґрунтовні трансформаційні процеси в організації і функціонуванні медійного середовища нашої держави. Особливо відчутними стали ці зміни в умовах збройної агресії російської федерації проти України. Тому нині особливого значення набуває організація медіаосвіти, формування медіакомпетентності та медіаграмотності як трансверсальної компетентності майбутніх учителів. Зазначимо, що безперервність та системність усього спектра формування умінь роботи з інформацією та медіа забезпечують здобувачам освіти можливість бути конкурентоспроможними, кваліфікованими, мобільними, універсальними фахівцями в сучасному інформаційному суспільстві.

У цьому контексті актуальність рецензованого наукового дослідження Богомаз Оксани Юріївни «Педагогічні умови формування медіаграмотності майбутніх учителів суспільствознавчих предметів у процесі професійної підготовки» зумовлена сутнісними характеристиками сучасних тенденцій медіаосвіти Україні відповідно до світових традицій та цінностей, що дає змогу готувати високваліфікованих і конкурентоспроможних учителів суспільствознавчих дисциплін з високим рівнем медіаграмотності, готових

ефективно працювати з інформацією та успішно формувати медіаграмотність та медіакомпетентність здобувачів освіти.

Свідченням фундаментальності й актуальності роботи є її зв'язок із науковим дослідженням кафедри методики навчання суспільних дисциплін та гендерної освіти Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова «Теорія та технологія навчання і виховання в системі освіти» з теми «Проблема змісту та методів навчання історії та суспільствознавчих дисциплін».

Основні положення та рекомендації щодо формування медіаграмотності майбутніх учителів суспільствознавчих предметів впроваджено в освітній процес підготовки фахівців зі спеціальності 014 «Середня освіта (Історія)» Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка № 167 від 24 травня 2022 р.), Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (довідка № 04/539 від 24 червня 2022 р.), Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка № 442 від 7 лютого 2022 р.).

Новизна представлених теоретичних та експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Мета дослідження полягає у визначенні та теоретичному обґрунтуванні педагогічних умов і забезпеченні їхньої результативності у формуванні медіаграмотності майбутніх учителів суспільствознавчих предметів у процесі професійної підготовки. Відповідно до мети дисертанткою визначено основні вихідні положення (завдання, об'єкт, предмет, методологічну і теоретичну основу, наукову новизну та практичне значення одержаних результатів), які є логічними, взаємопов'язаними, виваженими й обґрунтованими.

Проведений аналіз змісту роботи та основних положень дисертації Богомаз Оксани Юріївни дає підстави стверджувати, що науковий та понятійний апарат дослідження визначено відповідно до вимог до такого рівня

робіт і є достатнім для розв'язання логічно сформульованих дисертанткою завдань дослідження, для розв'язання яких було використано комплекс оптимальних методів дослідження, а саме: теоретичних, емпіричних та статистичних. Наукові результати, що одержані в дисертаційному дослідженні, висновки (загальні та за окремими розділами) достовірні та мають доказову базу, засновану на результатах педагогічного експерименту.

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації

Обґрунтовано й логічно завершеною є структура дисертації, зміст якої ґрунтовно презентовано в анотаціях українською і англійською мовами, вступі, трьох розділах з підрозділами, висновках, додатках, списках використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 233 сторінки, з них основного тексту – 161 сторінка. Дисертація містить 19 таблиць, 1 рисунок. Стиль викладу матеріалів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечує доступність її сприйняття, що відповідає сучасним вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, галузь знань 01 – Освіта/педагогіка.

На позитивну оцінку заслуговує зміст кожного розділу дисертаційної роботи, що чітко підпорядковані меті та завданням дослідження, а підсумками є сформульовані дисертанткою ґрунтовні наукові висновки як за кожним з розділів, так і загальні висновки.

У цілому це дало змогу Оксані Юріївні вперше: визначити, науково обґрунтувати та експериментально перевірити зміст педагогічних умов, методологічних підходів та теоретичних засад, що забезпечують успішність формування медіаграмотності майбутніх учителів суспільствознавчих предметів у процесі професійної підготовки; уточнити зміст і сутність понять: «медіаосвіта»; «медіаграмотність майбутніх учителів суспільствознавчих предметів»; спроектувати й експериментально перевірити модель поетапного формування медіаграмотності майбутніх учителів суспільствознавчих предметів, яка є цілеспрямованим процесом освіти і виховання у закладі вищої

освіти з метою набуття професійних компетентностей, здатних забезпечити ефективність вивчення суспільствознавчих предметів очно чи дистанційно; теоретично обґрунтувати та систематизувати дидактичний інструментарій для формування медіаграмотності майбутніх учителів суспільствознавчих предметів; удосконалити окремі механізми та функції процесу формування медіаграмотності майбутніх учителів суспільствознавчих предметів в умовах освітнього середовища ЗВО; визначити й обґрунтувати критерії, показники та рівні сформованості медіаграмотності майбутніх учителів суспільствознавчих предметів; удосконалити методологічні підходи та теоретичні засади формування медіаграмотності майбутніх учителів суспільствознавчих предметів у процесі професійної підготовки.

Вважаємо коректним формулювання зазначених елементів наукової новизни що віддзеркалюють відмінності між уже відомими положеннями й орієнтують на результати, яких можна досягти через їх використання на практиці; їх кількість і кваліфікаційні ознаки відповідають нормативним вимогам, що ставляться до дисертацій доктора філософії.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні й впровадженні в освітній процес для підвищення рівня сформованості медіаграмотності майбутніх учителів суспільствознавчих предметів «Громадянська освіта» (модуль «Світ інформації і мас-медіа»), «Громадянська освіта. Основи демократії» (модуль «Мас-медіа»), «Основи медіаграмотності» (модулі «Теоретичні основи медіаграмотності» та «Медіаграмотність та критична медіаграмотність як медіакомпетентність вчителя») для змістового забезпечення проведення циклу занять і добору дидактичного інструментарію щодо формування медіаграмотності майбутніх учителів суспільствознавчих предметів у процесі професійної підготовки.

Отже можемо зробити висновок про те, що дисертаційне дослідження Богомаз Оксани Юріївни характеризується науково вивіреною структурою, розв'язує визначене коло дослідницьких завдань і розкриває найбільш істотні результати у процесі досягнення дослідницької мети. Це характеризує

здобувачку як самостійну науковицю, що оволоділа методологією наукової діяльності та здатна до самостійних наукових досліджень.

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації

Позитивно оцінюючи як наукову, так і практичну значущість здобутих результатів дослідження, акцентуємо на тому, що основні теоретичні положення та практичні напрацювання та окремі додатки можуть бути використані для розробок навчально-методичного забезпечення (навчальні програми, підручники, методичні посібники, методичні рекомендації, курси лекцій, практичних занять, проекти), організаційно-методичного забезпечення позааудиторної діяльності, наукових гуртків, спецкурсів у закладах вищої освіти, а також у системі післядипломної освіти педагогічних працівників, а також можуть стати у нагоді здобувачам вищої освіти під час підготовки та реалізації педагогічних досліджень із схожої проблематики.

Результати наукового пошуку Богомаз О. Ю. можуть бути використані в процесі формування медіакомпетентності не лише майбутніх учителів суспільствознавчих предметів, а й інших здобувачів вищої педагогічної освіти.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність загалом

Дисертаційна робота Богомаз Оксани Юріївни є завершеним цілісним дослідженням з чіткою структурою, логічним та послідовним викладом матеріалу. Оформлення дисертації відповідає вимогам п. 6 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р.

Повнота викладення основних результатів дисертації в наукових публікаціях та їх оцінка

За темою дисертації опубліковано 21 наукову публікацію (із них 19 одноосібних): 6 статей відображають основні наукові результати дисертації (із них 4 статті у наукових фахових виданнях України; 1 – у наукових зарубіжних виданнях, 1 – Web of Science), всі вказані публікації знаходяться у

вільному доступі в мережі Internet та мають активний ідентифікатор DOI; 13 публікацій мають апробаційний характер та 2 наукові праці додатково відображають основні наукові результати дисертації. Матеріали дисертації пройшли необхідну апробацію, обговорювалися на наукових конференціях різного рівня.

Наукові праці Богомаз Оксани Юріївни відповідають п. 8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022 р. та повністю відображають зміст та результати дисертаційного дослідження.

Відсутність порушення академічної доброчесності

Текст рукопису дисертації перевірено за допомогою інтернет-сервісу Unicheck (<https://unicheck.com/uk-ua>) на основі відкритих інтернет-ресурсів. За результатами перевірки ознак академічного плагіату або інших порушень академічної доброчесності не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Загалом позитивно оцінюючи наукове та практичне значення здобутих дисертанткою результатів дослідження, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження та побажання, врахування яких увиразнило б високий рівень викладу наукового матеріалу:

1. Схвалюючи наміри дисертантки здійснити вивчення історичного досвіду створення та розвитку медіаосвіти та медіаграмотності, вважаємо, що виявлені тенденції розвитку мас медіа в Україні та закордоном варто було систематизувати в порівняльній таблиці, що сприяло б кращому сприйняттю та якісно збагатило б зміст дисертації. Також зауважимо, що доречним би був аналіз негативного впливу загальних радянських тенденцій на ефективність упровадження медіаграмотності в СРСР.

2. У цілому дисертанткою логічно представлено основні теоретичні і методологічні підходи до формування медіаграмотності майбутніх учителів

суспільствознавчих предметів (історико-хронологічний, антропоцентричний, системний, компетентнісний). Проте, поза увагою залишилися міждисциплінарний та інтегративний підходи, застосування яких дало б змогу з наукових позицій більш детально репрезентувати процес досліджуваного феномена у взаємозв'язку різних навчальних дисциплін у процесі професійної підготовки майбутніх учителів суспільствознавчих предметів.

3. У другому розділі дисертаційного дослідження запропоновано педагогічні умови формування медіаграмотності майбутніх учителів суспільствознавчих предметів у процесі професійної підготовки. Вважаємо, що даний розділ дисертації значно посилив би потенціал використання цифрових інструментів в умовах офлайн та онлайн навчання для формування медіаграмотності у майбутніх учителів суспільствознавчих предметів.

4. У п. 3.2 авторкою представлено результати діагностики рівнів сформованості медіаграмотності за когнітивним, емоційно-ціннісним і поведінковим критеріями. На нашу думку, варто було б подати у додатках діагностичний інструментарій, за яким визначалися та оцінювалися рівні медіаграмотності у майбутніх учителів суспільствознавчих предметів.

5. З огляду на теоретичну та практичну значущість дисертаційної роботи, слід висловити побажання щодо впровадження її результатів у вигляді навчально методичного посібника для здобувачів вищої освіти, викладачів закладів вищої і післядипломної педагогічної освіти.

Водночас вважаємо, що висловлені зауваження та побажання мають дискусійний характер та не знижують загальної позитивної оцінки дослідження.

Висновки

Отже, представлена дисертаційна робота Богомаз Оксани Юріївни «Педагогічні умови формування медіаграмотності майбутніх учителів суспільствознавчих предметів у процесі професійної підготовки», що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки (галузь знань 01 – Освіта/педагогіка) є цілісною, самостійно

виконаною, завершеною науковою працею; містить нові, раніше не захищені, науково-обґрунтовані результати та висновки, які в сукупності розв'язують актуальні завдання теорії і практики формування медіаграмотності майбутніх учителів суспільствознавчих предметів у процесі професійної підготовки.

Дисертаційна робота відповідає наказу МОН України №40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. (із змінами) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

З врахуванням вищевикладеного, вважаю, що Богомаз Оксана Юріївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки (галузь знань 01 – Освіта/педагогіка).

Офіційний опонент

доктор педагогічних наук,
професорка кафедри інноваційних та
інформаційних технологій в освіті
Вінницького державного педагогічного
університету імені Михайла Коцюбинського

